

gel kigépeltem egy oldalnyi idézetet, és elkészítettem egy másik oldalas beszédvázlatot. Idézetekkel fogom kezdeni, és kifejtem, hogy Magyarország két csodával tart ámulatban, amióta az eszemet tudom. Először azt, hogy a magyar nép vadidegen környezetben, rokonszomszagos nyelvével, változóképes nyelvtudással nyomások alatt meg bírta maradni ezen a tájon ezeregyszáz éven át. Ezen a röppant csodán belül kisebb, de épp ilyen hihetetlen csoda, hogy létezhetett itt egy Petőfi Sándor.

Úgy látszik, jegyzeteimet olvasgatva lassíthattam, így hát az utolsó tíz percre 18 kilométer jut. Rátaposok a gázra, talán ma elnézőbbek a rendőrök, ezt a reményt éleszti bennem zubbonyukon a kokárda. Már tegnap, a repülőtérről hazafelé kocsziva is meglepett márciusi hazafiságuk: azembejövő autójukon piros-fehér-zöld szalagocskák. Talán négy sorosomat is el kellene szavalnom X-ben – otthon fogtam bele, tegnap este, amikor megláttam az ismert tévéhírmagyarázót. Bejelentette, hogy a Parlament megemlékezett 48. márciusának reformereiről. Régebben minden honfitól forradalmárt fabrikáltak, manapság a forradalmárokat, a napi követelményeknek megfelelően, reformerekké minősítik át. Ezt is el kellene mondanom, a verssel együtt, amelyet most fejeztem be, az első húsz kilométeren:

A tévéhírmagyarázó kokárdája mint
egy levesestányér,
rendőrautón nemzetiszínű pántlika
lebeg —
régli márciusi gumibotozások, állami
receptre
kotyvasztott maszlágok, én nem
felejtélek!

Bekanyarodom a bekötő útra, négy perc alatt kell megtennem a hátralévő hat kilométert. Hogy kapcsoljam össze didaktikus kényszerpályák nélkül március 15-ét október 23-ával? A beszéd vége szerencsére megvan. A "Petőfihez még külsejében is igen hasonlatos" József Attilát fogom idézni: "Jöjj el szabadság, te szűlj nekem rendet" — noha anarchista hajlamokkal dicsekedhetem, a rendet én is elfogadnám, amelyet a szabadság szűl. De nem bírom elviselni az olyan szabadságot, amelyet a rend hoz a világra.

Két rendőrautó zárja el az utat a városka felé, kokárdás, bajszos rendőrök csevegnek a napsütésben. Jobboldalt alaktalan, szét szórt tömeg, öt-hatszáz főre becsülöm. Bucskás dombos vidék, a legkiugróbb — vagy húsz méteres — magaslaton magányos, pucér mikrofon. Köpcős, harminc év körüli férfi siet felém, nyújtja a kezét, ő a meghívóm. Már nagyon izgult, hogy nem jövök el. Elöttem Y város színésze szaval, aztán felszólítás nélkül lépjek a helyébe; utánam ismét a színész következik. Megkérdem, hogy hova tegyem a jegyzeteimet. Asztal kellene és szék. Egykettőre kiderül, hogy kéréssem a lehetetlent veszi célba. Megkérdem, hogy van-e szónoklatommal kapcsolatban speciális óhaja. Neki személy szerint nincs, az illetékesek azt szeretnék ugyan, ha nem beszélnek ötvenhatról, de én csak tegyek belátásom szerint.

"Robogj föl, Láznek ifjú serege" — Y város színésze mértéktartó pátozzsal szaval, én néhány lépéssel odébb állok, fúj a szél, papírjaimat akár el is telejthetem. Odalent a formátlan sokaság, néhány iskolásgyerek vagy 50 méternyire — ök majd táncolni fognak a műsor végén —, a többiek jóval messzebb. Két órával ezelőtt a Szabadság-téren vagy százezren voltunk, nem is olyan sokkal nagyobb területen.

A mikrofonhoz lépek. Elkövetem a hibát, hogy nem mutatkozom be. A fogadtatástól — pontosabban: hiányától — elképedve úgy érzem magam, mint egy másik bolygó küldötte.

X város

Eörsi István

Háromtól kilencig

Robogok, mint egy eszeveszett: március 15-e van, három óra, még 53 kilométert kell megtennem X. kisvárosig, ahol én tartom fél négykor az ünnepi beszédet. Amikor meghívtak, szabadkoztam: nem nekem való feladat, Patetikus hajlamaimat ugyanis ironiával és gúnyal ellensúlyozom. A hazafias orátor szerepe, amelyet rám akarnak osztani, eleve pojácás taglejtésekre sarkall. "Tu-

dom — válaszolta meghívóm, X város kulturális központjának vezetője a telefonban —, ismerem írásait". Ez olyan érv volt, hogy további létovázás nélkül igent mondtam.

Még 36 kilométerem van és három óra tíz perc. Ha nem mentem volna el a budapesti felvonulásra, egészen a Szabadság-térig, akkor most nem lennék ilyen időzavarban. Másrészt a felvonulás hangulata, a röppant tömeg, a beszédváró várakozás éretti profizionalizmusa ihletőm lehet X-ben. Éjszaka Petőfi prózáját olvastam — ha csak arra volna jó március 15-e, hogy ilyenkor elővagyjuk Petőfit, akkor már is megtérülne az engedélyezett állami ünnepek lelki költségei —, és elhatároztam, hogy Petőfi lesz a kályha, ahonnan táncba induiok. Reg-

Petőfivel kezdem, ahogy terveztem, de szavaim elvesznek a szétszórt gyülekezet hézagaiban. Elhatározom, hogy csak azért is felírázom hallgatólmat, magasztalni kezdem a rendőrök kokárdáit, milyen boldogító érzés nekem egyenruhán látni ezeket a hazafias szimbólumokat, szinte már az sem zavar, hogy tavaly még, úgyszintén március idusán, szétcsaptak a felvonulók között. Semmi visszhang, visszajelzés, tovább beszélek, a levesestányér-hasonlat végre némi reakciót vált ki, mintha nevetést hallanék, ettől vérszemem kapok, a megtorlásokra kanyarítom a szót, az 1849 és az 1956 utáni "törvényes" gyilkosságokra, mindenkit megnyugtatók, nem lesz viszont-megtorlás, új perekkel semmire sem mennénk. Az ország morális hierarchiáját akarjuk megteremteni. Olyan légkör kell, amelyben kimondható, hogy "Káin megölte Ábelt", sőt, mindenki rámutathat a maga Káinjára, mert valóságos etikai értékrend nélkül nem lehet jövőt építeni — egyre elvontabban és titalmasabban beszélek a dermedt csendben. Húsz perc múlva megadom magam, József Attila kitervelt sorával búcsúzom.

Y város színésze máris a helyembe lép, Petőfit szavai, mértéktartó pátozzal ismét. Amikor levonulunk a lépcsőn, a zömök kultúrigazgató megkér, hogy várjam meg a most következő kis műsort. Legénykék, lányok szökkennek a színpadra, ropják az obligát népi táncot. Kóválygok a laza soka-

ságban, egy-egy pillantás súrol, de aki rám néz, rögtön elkapja a fejét. Egy munkaruhás, középkorú férfi oldalazva megközelít, kezét nyújt, "Rácz Lajos vagyok", "Örvendek" — válaszolom, erre rámnéz. "Eörsi István" — mondom —, "Ezt akartam megtudni" — és máris oldalazik visszafelé. Két perc múlva ismét megközelít, "Nekem tetszett ám a beszéde" — és máris somfordál vissza, aztán újra mellém lopakodik, "Itt még az emberek nem merik kimutatni, mit gondolnak" — ezzel elmegy, majd visszaoldalog, "Nem is ajánlatos", és eltávolodik megint.

A köpcös fiatalember a kocsimhoz kísért, kifizeti útiköltségemet. "Hát ez mi volt?" — "X nem Budapest" — válaszolja —, "Itt még minden a régi, akárcsak az ország többi kisvárosában és falujában". Elhallgat, majd közli velem, hogy a pártbizottság utasította: vonja vissza a meghívásomat, mert ha eljönnek X-be, megveretnek a rendőrökkel. Ő az utasítást írásban kérte, mire úgy döntöttek, hogy inkább ellenszónokot állítanak. Az utolsó percben ettől is eltekintettek, de meghagyták neki, hogy '56-ról nem beszélhetek. Leszámolja a pénzem, kitöltöm a nyomtatványt, személyi szám, anyja neve. "Nem lesz magának miattam baja?" — "Kibírom" — mondja nem túl jókedvűen. Kocsiba ülök, indulok vissza, Pestre.

A Parlament díszes termeiben sétálok, este fél nyolc. Az Interparlamentáris Unió fogadására vagyok hivatalos. Azért jöttem el,

hogy felidézsem egy régebbi látogatásomat: 1956. november 4-én Nagy Imre hajnali szózatától kétségbeesve berohantam ebbe az épületbe. Az egyik terem nyitott ajtajában megállva szemügyre vettem Dobi István államelnököt: teljesen elázva, magába roskadva ült egy kerek asztalnál. Egy műtyükkével hallatlanul felcicomázott tábornok a folyosón vigyázzba vágta magát Tildy Zoltán előtt: "Miniszter úr, jelentem, felszabadítóink megérkeztek". Abba a helyiségbe siettem, ahol a Kossuth rádió sugározta szomorú műsorát. Háy Gyula és a felesége ott volt már, Háy beolvasta a világ értelmiségéhez intézett felhívását, amelyet később hat évre becsültek. Addig maradtunk ott, amíg az első orosz kiskatonák be nem robbantak a helyiségbe, és ránk nem fogták fegyverüket.

Most senki sem fog ránk fegyvert, és senkit sem ismerek itt. Vajon ki hívott meg és miért? Különféle színű, fajtájú, nemzeti-ségű hölgyek és urak sétálnak a fényárban. A magyarokat kokárdájukról lehet felismerni, továbbá arról, hogy lelkesebben fálnak a többiekénél. Magam is nekilátok. Megeszem két púpozott tányér zselatinban ázó húst, megiszom három pohár egri bikavért, majd kísétálok az épületből. Pontosan kilenc óra. X városkában az ünnepsorozat, amely reggel nyolckor kezdődött, körülbelül most érhet véget.